

Sajátos nevelési igényű tanulók integrálása

- Egy svédországi szakértői tanulmányút tapasztalatai -

2009 októberében a Tempus közalapítvány támogatásával egyhetes szakértői tanulmányúton vettem részt Norrköpingben, Svédország harmadik legnagyobb városában. A tanulmányút témája a hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségének biztosítása az oktatásban, címe pedig: "Sajátos nevelési igényű tanulók és felnőttek támogatása" volt. A csoport, amelynek tagja voltam, 14 főből állt a fogadó Norrköping Városháza Oktatási Hivatala nemzetközi referensén kívül, és volt köztünk pedagógiai tanácsadó, pszichológus, iskolaigazgató, szakértő, illetve - a régi időkre emlékeztető - szakfelügyelő.

A tanulmányút első napján megismerkedhettünk a részt vevő országok, Írország, Portugália, Lettország, Olaszország, Litvánia, Nagy-Britannia, Németország, Cseh Köztársaság, Románia, Szlovénia és természetesen Svédország oktatáspolitikájának fontosabb elemeivel, különös tekintettel a sajátos nevelési igényű tanulókról való gondoskodásra, mivel mindenhol 5-10% között van a sajátos nevelési igényű tanulók száma a tanulói populációban.

Az első percben kiderült, hogy a csoport minden tagja az integráció lehetséges modelljei, módszerei, rendszere és lehetőségei iránt érdeklődött, és abban reménykedett, hogy az intézménylátogatásokon, valamint az ezeket követő konferenciákon, megbeszéléseken jól hasznosítható tapasztalatokat szerez.

A második napunkon két, iskola előtti nevelési intézményt látogattunk meg. (Svédországban csak hatéves kortól kötelező az oktatás, egy ún. iskola-előkészítő osztállyal.) A „Sündisznócska” óvodában és iskola-előkészítőben hallássérült gyerekekkel és nevelőikkel ismerkedtünk meg, rengeteg jó módszertani ötlettel, saját készítésű fejlesztő eszközökkel és barátságos légkörrel találkoztunk.

Megismerkedtünk az ún. „Nyitott óvodával” (Hageby Family Support Centre), amelyre különösen kíváncsiak voltunk, hiszen itt együtt megtalálható mindennemű támogatás, amelyre egy kisgyerek családjának szüksége lehet. Ez egészségügyi, védőnői, szociális, pszichológiai és nevelési szolgáltatások együttesét jelenti. Célja, hogy a gyermek születésétől (sőt már előtte) minden olyan támogatást megadjon a családoknak, amelyre szükségük van vagy lehet. A gyermek úgy kerül az SNI támogatási rendszerbe, hogy már születésekor rögzítik az akkor vele kapcsolatosan ismert igényeket, így egyfelől nem éri meglepetés a városi oktatási hivatalt, ha iskolába megy, másfelől a család adekvát segítséget kaphat addig is. A szolgáltatás azért nyitott, mert bármikor fel lehet keresni a szakembereket tanácsokért, a többgyerekesek a kisebbekkel is bemehetnek az intézetbe, együtt játszhatnak más családokkal, a szülők ott is hagyhatják egy rövid időre a gyereket, ha dolguk van.

Egyszerre van itt jelen a prevenció és az intervenció a szülők támogatása mellett, a rendszer képes követni a családok és a gyerekek sorsát és igényeit, problémáit. De jó példa ez a szakemberek együttműködésére is.

Érdekes volt a szülőtanítás rendszere, videóra rögzíthetnek helyzeteket, majd azokat elemzik.

Ha lehet egyáltalán ilyet mondani Svédország esetében, ez az óvoda egy rosszabb körülményekkel rendelkező, munkanélküliséggel jobban sújtott területen van, így a szociális munkásoknak is több itt a dolguk. Lenyűgöző volt az intézmény szervezettsége, a szakemberek közti együttműködés és a jó hangulat. Erre még a megfontolandó tanulságoknál vissza fogok térni.

Egy olyan - államilag finanszírozott - középiskolába is ellátogattunk, ahol felnőtt korú SNI tanulók tanulásegítésének rendszerét és módszereit nézhettük meg. Elsősorban enyhe fokú értelmi fogyatékosok, valamint diszlexiások tanultak náluk, természetesen megint csak egy tető alatt az ún. többségi tanulókkal.

Ide általában a munkaerőközpontokból jönnek a tanulók, mert valamilyen képzésre még szükségük van ahhoz, hogy munkát kapjanak. Mivel az igényük, problémájuk egyedi, a válasz is az: azt, addig és úgy kell tanulniuk, amit, amíg és ahogyan szükséges van rá. Felmérés után egyéni tervet készítenek, és legtöbbször egyénileg dolgoznak.

Mrs. Ingegard Comstedt, a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók oktatási programigazgatója és Mrs. Mia Wima-Olson gyermekvédelmi programigazgató kalauzolásával elmentünk az Ektorpsskolan iskolába, ahol tanulási nehézségekkel küzdő diákok óráira, valamint a mozgássérültek foglalkozásaira látogathattunk be. Érdekes volt, hogy már a bejáratnál, a büfében is együtt dolgozott az SNI és az átlagos tanuló. Amellett, hogy jó körülmények között, egyéni tervek alapján, differenciáltan foglalkoznak a tanulókkal, csodálatos tereket kialakítva dolgoznak együtt a tanárok és pedagógiai asszisztensek, de az igazgató is állandóan jelen van. Ez az iskola is jó példa volt arra, hogyan kell úgy felújítani egy intézményt, hogy az több funkciónak is eleget tegyen, az új igényeket is kielégítse, de főképpen a nevelési célok végrehajtását is segítse. Ezt példázza az alábbi képen látható textil műhely, ahol diszlexiás tanulók foglalkozása zajlott.

A következő iskola a Borgsmoskolan volt, ahol autisták és Asperger szindrómás tanulók oktatását is felvállalták. Nagy szeretettel fogadtak, beengedtek óráikra is, ahol megfigyelhettük a megfelelő berendezést, az elmaradhatatlan órát, órarendet, színes tollat és szépen rendezett taneszközöket. Természetesen láttuk az egyéni tanterveket, tanmeneteket, szülőknak szóló füzeteket és mindent, ami mindennapi iskolai létükhöz tartozik. Itt jegyzem meg, hogy minden iskolában láttam képeket kiragasztva az osztályterem falán, ajtaján, üvegén, ahol a tanárok diákokkal vannak, vagy csak a gyerekek képét a szekrényükön, ami személyessé, barátságosabbá és igazibbá teszi az iskolai létet. Boel Skarlina tagozatvezető elmondása alapján a 8 Asperger szindrómás tanulóval 4, az 5 autista tanulóval szintén 4 tanár foglalkozik.

Az alsóbb középiskola (13-16. között) nemrégiben lett felújítva, de az igazgató is új. Ő a régebbi gondokat orvosolandó, teljes szemléletváltást hozott az intézménybe, ami nem is volt nehéz, hiszen „csak” annyi történt, hogy kellemes, barátságos légkört teremtett úgy a tanárok, mint a tanulók között, valamint ezt az egész pedagógiai folyamat alapulvává tette:

humánus légkörben lehet humánus ifjúságot nevelni. Havonta összejön az iskola, és értékelik az eltelt hónapot, valamint havonta eljár az egész tantestület együtt vacsorázni. Ami pedig az autista fiatalokat illeti, csak akkor vannak szegregálva kabinetjeikben, amikor arra feltétlenül szükség van, de a szabadidejüket, étkezéseiket például együtt töltik.

A lenti képen Alex látható, aki autista, külön szobában tanul, de együtt jár iskolába a többiekkel.

Ellátogattunk egy mezőgazdasági felsőbb középiskolába is, ahol kalauzunk egy olyan tanuló volt, aki diszlexiás, ezzel együtt két hétig Dániában cserediák volt. A Himmelstalund Upper Secondary School a természeti erőforrások felhasználása európai kiemelt program részeként, tagjaként egy egész mintagazdaságot üzemeltet. Ez az iskola nem államilag finanszírozott.

A Gustav Adolf általános iskolában azt láthattuk, hogy a bevándorló családok gyerekeinek oktatását hogyan oldják meg addig, amíg a többségi iskolában nem állják meg a helyüket. Mrs. Ingaling Hagglund igazgatónő részletesen elmondta, mi is ez a program, amelynek keretében 3 csoportban 8-10, 10-11 és 12-13 éves korcsoportokban összesen 36 gyereket tanítanak, pillanatnyilag 26 nyelven. A családonként 2,5 átlag-gyermekszámmal rendelkező Svédország nagyon befogadó, most Irakból és Afrikából fogadnak bevándorló családokat nagy számban. Mivel ez állami kontroll alatt folyik, az állam gondoskodik a tanulók beillesztéséről a társadalomba. Érdekessége a programnak és az iskolának, hogy

láthatóan komoly innovatív munka folyik, a svédet mint idegen nyelvet tanítják, mindenki tanul angolt is, és a gyerekek joga van az anyanyelvéhez, valamint ahhoz a kultúrához, amelyből érkezett. Nagyon fontos része az intézmény munkájának a kapcsolattartás a családokkal. Van, amikor csak „anyák gyűlését”, és van, amikor csak „apák gyűlését” tartanak.

A Kungsgard Upper Secondary School-ban szintén oktatnak tanulási nehézségekkel küzdő tanulókat. Az iskolát, ahol szintén egyéni tervek alapján dolgoznak, egy közülük való kisebb társaság mutatta be. Itt is az életre készítik fel őket, de nem csupán a szakmákra, hanem a hétköznapokra is. Van például egy kis családi ház az udvarban, és az abban történő mindennapi dolgokkal foglalkoznak, igazi háztartást vezetve. Itt is megkapó volt az iskola rendezettsége és dekorációja, légköre. A diákok fotóiból kiállítás van a folyosók falán. Ide most egy tantestületi szoba képét tettem, azt gondolom, önmagáért beszél.

Meglátogattunk egy Second Chance School-t, a Marielund Upper Secondary School-t, ahol olyan fiatal felnőttek oktatását, segítségét vállalták, akik régebben nem tudtak vagy nem akartak tanulni, dolgozni, de mostanra megváltoztak, csak szükségük van a segítségre. Itt a főszerep a szociális munkásoké és a szociálpedagógusoké, akik nemcsak hogy munkalehetőséget találnak a hallgatóknak, de fel is készítik őket a munkavégzésre, a helyállásra. Most 70 tanulójuk van. 2 napot töltenek az iskolában és 3 napot a munkahelyen. Fél évtől 3 évig vannak az iskolában, amíg szükségük van rá. Mindenkinek személyi mentora van, az iskola sikere átlagban 80%. A társadalmi kompetencia hiányát, az alacsony szintű önértékelést és az egészségtelen életmódot kell leküzdeniük napról napra. Legtöbbjük soha életében nem dolgozott.

Az alábbi öt szociális készséget vizsgálják rendszeresen és értékelik társaikkal és a mentorral: pontosság, érdeklődés, együttműködés, kitartás, megfelelő állapot. Ha ezek mind rendben vannak, akkor állnak készen a munkára. Itt is a szemlélet az érdekes, erre még vissza kívánok térni.

A látogatás tanulságai

Attitűd, szemlélet

A svéd oktatási gyakorlatról a látottak alapján megállapítható, hogy a gyerek van a középpontban, a lényegre koncentrálnak mindenki, vagyis arra, hogy a tanuló mindent megtudjon tanulni, amire képes, és eközben érezze is jól magát. Szemléletváltás történt, ahogyan ezt az egyik igazgató ki is mondta: rájöttek, hogy amennyiben ők nem változtatnak, nem lesznek képesek tanítani. Jókedvűen, barátságosan kell minden tanulóhoz fordulni, és akkor hiteles lesz, hogy jót akarnak.

Össze kell hangolni az egymástól bürokratikus elszigetelt területeket (oktatási, szociális, egészségügyi területek), hiszen akire a döntések vonatkoznak, az egy, például SNI tanuló. Ha egészséges életmódra nevelünk, akkor az ne csak elméletben történjen. Itt a tanulók az iskolai ebédlőkben valóban sok salátát, kétszersültet kapnak, és - mint az alábbi képen is látszik - mindenhol van tejszuszamló.

Ha már a környezetnél tartunk, a testi higiéne és a tisztasági nevelés vonatkozásában az sem mindegy, hogy milyenek az iskolai toalették. Az alábbi képen látható toalett egyik iskolában sem volt rosszabb állapotban, legyen az akár a diákok, akár a tanárok által használt.

„A gyermek mindenek fölött álló érdeke” azt kívánja, hogy ott kapja meg a neki megfelelő oktatást, ahol lakik, függetlenül társadalmi, földrajzi és gazdasági helyzetétől.

Addig tanulhat mindenki, ameddig szükségét érzi, és ehhez megkap minden támogatást.

A város oktatáspolitikájában és napi gyakorlatában ezek az elvek úgy jelennek meg, hogy iskolákba kihelyezve működtetnek 11 szakmai csoportot a különféle sajátos nevelési igények szerint, azonnali és helybeni támogatást nyújtva a pedagógusoknak és a szülőknek. Ezen kívül 4 területi szakmai csoport is működik az olyan központokban, mint amilyen a már említett Hageby Family Support Centre. Nagyon újnak tűnik a támogató koordinátori feladat: a városháza foglalkoztat egy szakértőt, aki a tanárok és a szülők számára nyújtandó segítséggel foglalkozik.

Ha egy tanuló sajátos nevelési igényű, az nem egyedül a szülő problémája, hanem az iskoláé is, ahova jár, tehát ott helyben is kell megoldásokat találni akár a szakmai repertoár és felelősség kibővítésével.

A társadalmi hatások okozta sajátos nevelési igényekre - magatartási, beilleszkedési és egyéb attitűd problémákra - is adekvát válaszokat kísérleteztek ki, és állítottak csatasorba.

A bevándorlók integrálása hatékonyan folyik; rövid, az előkészítő iskolában eltöltött idő után képesek lesznek tanulni a többségi intézményben is. Sikerük titka abban lehet, hogy saját kultúrájukat, nyelvüket is fejlesztik, megismertetik velük a svéd mellett, így megtartva identitásukat könnyebben válnak idegen környezetben is tanulni, majd alkotni képes állampolgárokká.

Akik valamiért később érnek meg a tanulásra, önképzésre, szakma- és állásszerzésre, azoknak is segít a második esély képzési rendszer olyan iskolákkal, ahol többnyire szociálpedagógusok és pszichológusok készítik fel őket a munkába állásra.

Nem csupán a svéd rendszerből és módszerekből okulhattunk, hanem a projekt résztvevői elmondták saját jól bevált gyakorlatukat is. A lettek például hosszabb tanulási periódusokat hagynak, gyakrabban tartanak szünetet, egyéni fejlesztési tervekkel és az egyéni igényeknek megfelelő elhelyezéssel dolgoznak. Szlovéniában akár tanév közben is válhatnak programot, azonos képzésekhez módosított kimeneteket társítanak.

Természetesen sok azonossággal, hasonlósággal, ismerős próbálkozásokkal is találkoztunk. Az összes iskolában jól kimunkált egyéni fejlesztési tervek alapján dolgoztak. Mindenhol találkoztunk pedagógiai asszisztensekkel, őket Németországban „segítő kezek”-nek, Olaszországban és Szlovéniában tutoroknak hívják, és szinte mindenhol nélkülözhetetlenek.

Svédországban kötelező évi 104 tanár-továbbképzési órán részt venni a pedagógusoknak, ami lehet belső továbbképzés is.

Nagy-Britannia volt az egyetlen ország, amelynek egyik oktatáspolitikusa szóba hozta a gyermekszegénységet, mint sajátos problémát, és erről írásos anyagot is mutatott. Természetesen a többi ország képviselői előtt sem ismeretlen a probléma.

A csoport tagjaival levelezőviszonyban vagyunk azóta is, többen jelezték szándékukat, hogy felkeresik a Deák Ferenc Középiskolai Kollégiumot. Blanka Mlakar Szlovéniából tavasszal látogat meg bennünket, a diszlexiás középiskolásokkal folytatott kollégiumi munkára kíváncsi. A cseh Martina Malotova szintén tervezi a szakmai kapcsolat felvételét. Reda Gedutiéne és Gundega Demidova, a litván és a lett szakember pszichológusainkkal kíván találkozni.

6. Fontos honlapok:

www.norrköping.se

www.E2C-Europe

www.borgsmoskolan.se

Debreczeni Zsuzsanna

igazgatóhelyettes, tanügyigazgatási szakértő